

POBLAT ENEOLÍTIC DEL CAMP DE LA CREUETA (SAN LLORENÇ DE CAMPDEVÀNOL)

ANTECEDENTS. — Quan l'any 1931 excavàrem el dolmen de Pardinella, fórem advertits pel senyor Rector de la parròquia de Sant Llorenç de Campdevànol, que en un camp proper havia estat trobada, feia poc temps, terrissa tosca molt antiga. Entrevistats amb el propietari del terreny, ens mostrà uns fragments de ceràmica recollits a més d'1 m. de fondària, amb ossos d'animals i cendres, d'entremig d'un pedregar format per còdols de riu en construir un clavegueró de desguàs d'un rec que davallava de la part alta de la seva finca. No ens posà cap impediment que practiquéssim les excavacions que creguéssim convenientes a tot el tros del camp que no estava conreat, puix que una part era ocupada per unes plantacions de blat de moro.

Aquesta comarca és una de les menys conegudes arqueològicament, degut al fet que en cap de les seves poblacions no han sortit aficionats que amb llurs recerques atreguessin l'atenció dels arqueòlegs; i no és pas que les seves poques troballes no tinguin un marcat interès. En el Museu Episcopal de Vic és guardat un dipòsit d'objectes de bronze que és el més important trobat a Catalunya, el qual consisteix en destrals i punxons del citat metall. Cal també anotar una altra destral de bronze, procedent del coll de Merolla; un dard trobat a Ribes, i una destral amb aletes, procedent de Sant Martí d'Armàncies. Monuments megalítics en les altes serralades de la Pardinella i Monegals; troballes de ceràmica prehistòrica, a les coves de Ribes, cova de Llentes de Viladonja, cova de l'Escuder d'Estiula, i gran nombre de destrals de pedra recollides per tota la comarca.

SITUACIÓ. — El camp de la Creueta està situat dos quilòmetres més amunt de la parròquia de Sant Llorenç de Campdevànol, entre la

carretera i el riu Merdàs, prop d'on s'ajunta la torrentera que davalla de Monegals. En aquell lloc fou formada una terrassa amb còdols i sorres transportades de les altes serralades, la qual sols té uns 25 centímetres de bona terra de conreu, aconseguida a còpia de formiguers i adobs.

En els temps prehistòrics, el llit del Merdàs devia passar molt més alt que en l'actualitat, que s'escorre a 10 m. sota el nivell del camp.

El riu Merdàs té origen als colls de Merolla i Palomeres, cims de Pla de Pujals i de Coma Armada, i muntanyes de Montgrony i Gombrèn.

Abans d'arribar a Gombrèn s'hi ajunta la torrentera de Santou, que neix en el Pla de la Pera i clotada de Santou; més avall, just davant del poble de Gombrèn, rep les aigües d'un petit torrent que es forma en les vessants de Sant Esteve de Solallonc, així com també les d'un altre torrent que recull les aigües dels voltants de la Pardinella i coll de Pan, i les de la riera que baixa dels cimalls de Sant Marc d'Estiula, l'aiguabarreig de les quals té lloc enfront de l'església de Sant Llorenç de Campdevàdol.

La vall que forma el riu està voltada d'altres muntanyes poblades de bosc, d'aspecte superb, que comença a l'engorjat i s'estén des de la serra de Sant Amant a les de Cavallera, entre les valls del Freser i del Ter, i segueix per coll de Jou, Taga i coll de Pal. La part nord-oest que limita amb la vall de Ribes està tancada per la serra de Montgrony i cims de Coma Armada, la de Cubil i la Verruga i els estreps de la pròpia serra, que van a morir a l'engorjat de les coves de Ribes. Acaba de tancar la vall el macís muntanyós de la gegantesca serra derivada del Puig Llençada, capçal de la comarca ripollenca.

L'EXCAVACIÓ. — Va ésser començada prop del clavegueró que ens denuncià l'estació prehistòrica. Obrírem una sèrie de valls d'1 m. d'amplada per 1'60 de fondària que creuaven el camp en diferents direccions, on aparegueren les restes de cabanes.

L'excavació no es portà a tall obert, car el gruix de la terra i l'extensió del camp, ultra l'obligació de tornar les terres tal com estaven primitivament, haurien estat d'un cost crescutíssim. Ens limitàrem, doncs, a excavar els enderrocs de les cabanes que les rases ens posaren al descobert, les quals foren en nombre de nou (fig. 1).

La marcada en el pla amb el núm. 1 és circular, bastant correcta,

formada per una sola renglera de pedres codolars, i té un diàmetre de 2'70 m.; el jaciment és una solera d'argila endurida, amb restes vegetals i de cuina, en el qual es pot situar el lloc de la llar (marcat amb una creueta). D'entre la terra aparegueren ossos d'animals, terrissa molt esmicolada i el punxonet d'os ~~núm. 1.~~

La cabana 2 dista sols 2 m. de la 1; és quadrangular, fa 3'10 m. de llargada per 1'95 d'amplada, i conserva totes les pedres de les quatre parets. El gruix del jaciment és molt prim; en canvi, la ceràmica hi està més ben conservada.

La 3 està del tot enrunada, convertida en un munt de pedres, i guarda una distància equivalent de les primeres. El claper ens dona la forma circular d'una cabana de reduïdes dimensions, de poc més d'1 m. de diàmetre. Quasi no hi ha jaciment, només que restes de terra cremada, amb petits fragments de ceràmica.

A uns 2 m. en direcció al riu descobrim la paret de tanca del poblat. És un mur de dues filades de grans pedres sense cap mena d'argamassa; en posàrem al descobert 18 m., que, amb els 2 que en destruï el pagès en construir el clavegueró, ens donen una llargada de 20 m., però segueix encara dins del camp conreat. La grandària de les pedres oscilla entre 1/2 i 1 m., tant de llargada com d'amplada. Està marcada en el pla amb el núm. 4.

Entre el mur de tanca i la cabana 2 n'excavem una altra, núm. 5, també circular, d'1'35 m. de diàmetre. Té totes les pedres de fonament a lloc, i tanquen una solera de restes de cuina amb força terrissa, una destal de fibrolita (núm. 5) i un punxó d'os escapçat dels dos extrems (núm. 2).

Prop d'aquesta cabana n'apareix una altra de planta ovalada, única d'aquesta forma de totes les descobertes per nosaltres. Fa 2'80 m. de llargada per 1'90 d'amplada (núm. 6). Quasi no hi manca cap de les pedres, i el seu sòl és molt cremat i endurit, amb ossos carbonitzats, entre els quals es pot classificar alguna mandíbula que pertany a la *Capra hircus*.

La resta del material es redueix a ceràmica esmicolada, una escòria d'aram i dos ganivets de sílex amb els talls retocats, un d'ells amb senyals d'haver estat molt usat (núms. 1-2, fig. 3).

La cabana 7 és a l'extrem del camp fins on podem excavar, tocant amb la part sembrada; és la més gran i ensems la que dona més la idea de com estava construïda; fa 3'85 m. de llargada per 2'40 d'am-

plada. Unes pedres que manquen en el clos podrien indicar-nos el lloc de l'entrada; ben centrats i equidistants, dos forats circulars en el fort de la solera devien servir per a aguantar els troncs sostenidors de la coberta, que deuria ésser a dues vessants. El sediment, de major gruix que en les altres, arribava, en alguns llocs, fins a 30 cm.; a l'angle dret més proper al mur del poblal es notava el lloc de la llar, assenyalat per un gran redol de cendres floges, que no havien estat trepitjades com el subsòl de la resta de la cabana.

Les troballes hi foren més abundants; la ceràmica, encara que molta, i en fragments més grossos, no permet la restauració de cap atuell. Prop del lloc que creiem que era l'entrada, foren recollits dues destrals de pedra (làm. 1, núms. 1-2) i un punxonet d'os fragmentat, i en el lloc oposat a la llar, una bonica punta de sageta de sílex (fig. 3).

Les cabanes marcades a la planta amb els núms. 8 i 9, no són més que uns tarters, restes de cabanes reduïdes que quasi ni conserven la fisonomia; eren molt petites, i en el núm. 8 es recollí un ganivet de sílex (fig. 3, núm. 3) i una pedra allisada en forma de destral, de llicorella del país (làm. 1, núm. 3).

El núm. 10 és quadrangular i hi manca la renglera de pedres d'un dels caps; el fet de no aparèixer pedres soltes pels voltants, fa creure que devia ésser oberta per aquella part. Fa 2'60 m. de llargada per 1'60 d'amplada. El jaciment és igual al de les anteriors cabanes, però més ric que en les de planta rodona; ultra terrissa, hom recollí un ganivet de sílex (fig. 3, núm. 4) i una destral de fibrolita (làm. 1, núm. 5).

A més, en mig de les cabanes explorades apareixen munts de còdols que formen clapers de reduïdes dimensions, que probablement són les restes d'altres habitacions molt enrunades.

TROBALLE: *Objectes de pedra.* — Destral de diorita, de superfície polida, escantonada de la punta. Fa 15'5 cm. (làm. 1, núm. 1).

Destral de diorita, molt usada; s'hi nota que el tall ha estat refet diverses vegades. Fa 11'5 cm. (làm. 1, núm. 2).

Fragment de llicorella esmolada per a utilitzar-la com a destral; té tot l'aspecte, pels fregaments que presenta, d'haver servit molt. Fa 9'5 cm. (làm. 1, núm. 3).

Destral de fibrolita, de forma quadrangular; és de la grandària de les votives, però aquesta es troba deformada per l'17 constant. Fa 5 cm. (làm. 1, núm. 4).

17 ús

Destral de fibrolita trapezoidal, molt semblant a l'anterior, encara que en més bon estat; també té senyals d'haver servit. Fa 4'5 cm. (lám. I, núm. 5).

Fulla de sílex de color marró fosc; és obtinguda amb tres cops i vorrejada de retocs. Fa 6 cm.

Fulla de sílex de marró clar; és de forma molt irregular, tal vegada per haver-ne saltat estelles, però totes les osques que presenta han estat retocades una altra volta, a fi de donar-li nou tall. Fa 5 cm.

Fulla de sílex de marró clar, que ha estat retocada solament d'una banda, mentre que l'altra conserva l'òxid de la superfície del nucli. Fa 4 cm.

Fulla de sílex marró clar, escapçada d'ambdues puntes; té els caires vius, sense retocs. Fa 3'5 cm.

Punta de sageta de sílex blanc, de forma triangular, amb aletes i peduncle. És un bell exemplar, no tan sols per la seva forma, sinó també pels encertats i ben repartits retocs. Fa 3'5 cm. (fig. 3).

Metall. — Una escòria d'aram, amb senyals de fosa.

Objectes d'os. — Part superior d'un punxó de forma aplanada. Fa 5'5 cm.

Punxó escapçat de la punta; és tallat amb un os de cabra. Fa 11'5 cm.

Fragment de la part superior d'un punxó, de superfície molt polida. Fa 5 cm.

A més a més, diversos ossos d'animals, la majoria de la *Capra hircus*.

Ceràmica. — Com a totes les estacions, la ceràmica fou el que es recollí amb més profusió, encara que en aquest poblat, degut a les causes que motivaren la seva desaparició, les troballes no revestiren la importància, ni en qualitat ni en quantitat, com en altres estacions de la mateixa època; per exemple, en la majoria de les coves on apareix la ceràmica en una desproporció exagerada, comparada amb les peces de pedra i os.

És d'aspecte tosc i de superfície en gran part rugosa; presenta tots els tons que donen a la ceràmica les cuites desiguals, i en molts fragments és notada l'acció del foc que l'ha ennegrida i oxidada. Són petits vasos de mitjanes dimensions, que tenien per tota decoració nervis de ressalt, i algun trencat amb incisions o ditades. Sols en un petit fragment hem notat unes ratlles paral·leles obtingudes amb un punxó o tronc

que devia ornamentar un vaset de superfície polida. Les nanses en llur majoria estan formades per una anella, on rares vegades hom pot passar el dit; n'hi ha també de pessic. Quant a les formes, no és possible de determinar-les, degut a com són de reduïts els fragments, els quals no permeten situar-los en cap de les formes conegudes (lâm. 11).

Tant la ceràmica llisa com la de relleus és la mateixa que es manifesta a totes les estacions de la regió. Té paral·lels amb les coves de Ribes, cova de Llentes de Viladonja i cova de l'Escuder d'Estiula, les dues darreres encara per excavar.

També la ceràmica del Poblat de la Creueta és característica de la cultura dolmènica, els monuments de la qual existeixen encara en els llocs enlairats del coll de la Pardinella i coll de Macillo, entre Montgrony i Monegals.

DEDUCCIONS. — Creiem que aquest tipus de poblat és de gran interès per a l'estudi de la nostra prehistòria, i amb el descobert a Barcelona a Can Casanoves, darrera l'Hospital de Sant Pau, són els dos únics de l'eneolític que podem situar amb certesa.

Les destrals de pedra i els punxonets d'os són els mateixos tipus que els que es troben a les coves i en alguns dòlmens; la sageta de sílex és també típica de l'eneolític i té molts paral·lels amb les dels dòlmens, la cova del Moro, de Lanera; la d'en Daina, de Romanyà de la Selva, i la de Puig-ses-lloses, de Folgueroles.

Quant a la ceràmica, també s'ajusta a la de la cultura de les coves i sepulcres megalítics.

Concretant, podem dir que era un poblat de cabanes de brancatge situat en una terrassa prop del riu i cercat per un mur. Les cabanes eren de planta circular, ovals i quadrangulars, situades a poca distància les unes de les altres, sense guardar cap simetria. Únicament tenen una renglera de pedres per a sostenir els troncs mestres; a les grans, uns pals drets feien de columna per a aguantar el sostre fet de ramatge i terra.

Suposant que el poblat s'estenia per tot el planell, i que la part per nosaltres explorada és, aproximadament, una quarta part de la terrassa ocupada, en la qual poden comptar-se unes quinze cabanes, incloses les enumerades, hom pot calcular aproximadament en una seixantena el nombre d'habitacions que formaven el poblat.

Els seus pobladors devien dedicar-se a la caça i pesca. El lloc, prop

del riu i en la confluència d'una torrentera que davallava dels cims poblats de vegetació, és a propòsit per a les dues coses.

Per la quantitat de palets i sorra dipositada a tot el voltant i dins les cabanes, que cobreix el jaciment, fa pensar que llur destrucció fou deguda a una gran torrentada, fora que el poblat ja hagués estat abandonat abans.

JOSEP COLOMINES I ROCA

Museu Arqueològic. Barcelona.
Societat Catalana d'Estudis Històrics.